Årsrapport 2001
fra
Globalisering og marginalisering. Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør (Utviklingsveier i Sør)
og underliggende aktiviteter

1. Programmets mål

Hovedmål / delmål
Forskningsprogrammet har som **overordnet mål** å bidra til langsiktig kompetansebygging og kritisk offentlig debatt som kan tjene som grunnlag for utforming av en integrert sør-politikk og internasjonalt utviklingssamarbeid, og følgende **strategiske delmål**:

Forskning: Bidra til forskningsberedskap og fri, kritisk forskning som bidrar til helhetlig forståelse av globaliserings- og marginaliseringsproblematikk, spesielt rettet mot mekanismer som produserer, styrker eller reduserer fattigdom, velferd og demokrati.
Nettverk og internasjonalt forskningssamarbeid: Skape faglig koordinerte nettverks-knutepunkter for nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid rundt sentrale temaer og på andre måter bidra til internasjonalt forskningssamarbeid.
Forskningsformidling og debatt: Bidra til forskningsformidling og debatt rundt programmets satsingsområder for å stimulere til økt mangfold og kompetanse i norsk sør-politikk og internasjonalt utviklingssamarbeid.

Øvrige ansvarsområder
Magne Lerheim-stipendet er en ny stipendordning tilknyttet NUFU-programmet for forskningssamarbeid med utviklingsland, som er blitt lagt til *Utviklingsveier i Sør* i 2001. Tvungen migrasjon, ressurskonflikter og utvikling har ligget under dette programmet siden annen halvdel av 1999 (dette programmet er i ferd med å avsluttes). Andre ansvarsområder som videreføres under Utviklingsveier i Sør er: GAVI posisjoneringsmidler, Childwatch og International Bistandsrelevant kvinnerett. De to sistnevnte har nye avtaler om videreføring av støtten fra Utenriksdepartementet f.o.m. henholdsvis 2001 og 2002 i noen år fremover. Det administrative ansvaret av alle de ovennevnte aktivitetene er lagt til Utviklingsveier i Sør. Antropologisk film – kompetansebygging utgår som egen satsning i programmet f.o.m. 2002.

Varighet og finansieringsplan
Utviklingsveier i Sør er etablert for perioden 1998-2007, og har en total budsjettramme på ca 172 millioner kroner. Midlene har hovedsakelig kommet fra Utenriksdepartementet og noe fra Utdanning og forskningsdepartementet - UFD (tidligere KUF). Den første rammeavtalen gjelder for perioden 1998 -2002. En ny rammeavtale for 2003-2007 er under utarbeiding.

Søknadsbehandlingen for bevilgning av nye midler til prosjekter i *Utviklingsveier i Sør* i 2001 tok utgangspunkt i en disponibel ramme på kr 22.2 mill for 2002 og 2003 samlet. I tillegg ble en ekstrabevilgning fra UFD som er øremerket menneskerettigheter lagt til den øvrige satsingen i programmet. Kr 750,000 er overført til programmet for hvert av årene 2002, 2003 og 2004.

Foreløpige budsjettrammer for *Utviklingsveier i Sør* 1998–2007 (mill. kr.)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Total
Kjerneaktiviteter											
Glob/marg, UD	**2**	**6,5**	**10**	**16**	**20**	**20**	**20**	**20**	**16,5**	**9**	**140**
Utv.økon, UFD		**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**4,5**
U-part, UD		**0,5**	**0,5**	**0,5**							**1,5**
Subtotal	**2**	**7,5**	**11**	**17**	**20,5**	**20,5**	**20,5**	**20,5**	**17**	**9,5**	**146**
***Integrert akt.*:**											
Div. UD	**6,8**	**9,64**	**6,06**	**1,516**							**24,016**
UFD (Tv. Mig, Msk.rettigh)	**0,5**	**0,5**	**0,5**	**0,75**	**0,75**	**0,75**					**3,75**
Total	**9,3**	**17,64**	**17,56**	**18,766**	**21,25**	**21,25**	**20,5**	**20,5**	**17**	**9,5**	**171,518.25**

Delaktivitetene som er integrert i programmets ansvarsområde er for en stor del finansiert med egne midler (totalt kr 30,7 mill kr) som kommer i tillegg til beløpene som er presentert i tabellen ovenfor

Delaktivitet	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**Total**
Magne Lerheim stipendet (tidl. RekNUFU.)	2	2	3	3	3		**13**
Antrop. Film	-	-	-	-	-	-	**0**
GAVI posisjonering	2,5	2,5					**5**
Childwatch Intl.	2	2,07	2,14				**6,2**
Bistandsrel. Kvinnerett		1	1	1	1	1	**5**
Asianettverket		0,5	0,5	0,5			**1,5**
Sum	**6,5**	**8,07**	**6,64**	**4,5**	**4**	**1**	**30,7**

Faglige prioriteringer

Globalisering og marginalisering er valgt som programmets gjennomgående perspektiv. Det skal bidra til å øke vår forståelse av hvordan globale, regionale og lokale krefter og strømninger samhandler og påvirker hverandre, med vekt på utviklingsperspektiver i Sør. Programmet skal i særlig grad stimulere forskning på mekanismer som produserer, styrker eller reduserer fattigdom, velferd og demokrati. Programmet tar i tillegg for seg den utvikling som faktisk foregår, og åpner for forskning på alternative veivalg.

Programplanen[1] pekte ut følgende forslag til satsinger innenfor noen sentrale tematiske områder, men foretok ingen prioritering mellom dem:

1. Globalisering og marginalisering
2. Fattigdom
3. Økonomisk politikk og næringsutvikling
4. Politisk utvikling: Demokrati, menneskerettigheter og konflikt
5. Helse, utdanning og befolkningsutvikling
6. Miljø og ressursforvaltning

I tillegg har programmet lagt vekt på å etablere tematiske nettverksknutepunkter (se eget punkt under *resultatrapportering*). Programplanen oppmuntrer dessuten til forskning i skjæringspunktene mellom de ovennevnte områdene og ønsker å integrere *kjønnsperspektivet*

[1] Globalisering og marginalisering. Fler og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør: Programplan, 1998

som en tverrgående satsing. Andre tverrgående perspektiver skal være *barns oppvekstvilkår* og *urbanisering.* Planen oppfordrer også til *bistandsforskning* innenfor de seks områdene.

Oppsummering av søknadsrundene så langt[2]:

1. søknadsrunde (åpen særutlysning 1998, med innledende skissefase og ferdigbehandling 1999): I den første utlysningsrunden ble det lagt vekt på sterk prioritering av spørsmål knyttet til økonomisk globalisering. Dette er sentrale problemstillinger i programmet, som representerer et løft for utviklingsøkonomi og er et godt grunnlag for den videre utforming av programmet.

- Andre aspekter ved globalisering og marginaliseringsproblematikk enn de økonomiske ble bare i en viss grad dekket. Dette gjelder også forskning om alternative veivalg.
- Økonomisk politikk og næringsutvikling og Miljø og ressursforvaltning ble i noen grad ivaretatt.
- Fattigdom, Politisk utvikling: Demokrati, menneskerettigheter og konflikt og Helse, utdanning og befolkningsutvikling ble i første omgang utilstrekkelig ivaretatt.

2. søknadsrunde (15. juni 2000, med prioritering av fattigdom, utdanning, helse, samt nettverksknutepunkter):

- Fattigdom og Helse, utdanning og befolkning fikk en tilfredsstillende dekning i denne omgang, de økonomiske rammene tatt i betraktning.
- Etablering av nettverksknutepunkt på henholdsvis fattigdom (videreføring av CROP/UiB og utdanning (nytt, UiO) vil bidra til å styrke forskningen og forskningssamarbeidet på disse områdene.
- Nettverksknutepunkt på vannrelatert forskning ved UiB ble videreført. I tillegg til koordinering av forskning på et vesentlig område for programmet ser programstyret på dette nettverksknutepunktet som et virkemiddel for tverrfaglige perspektiver og integreringen av samfunnsvitenskap og naturvitenskap i programmet.
- Globalisering og marginalisering fikk dekning gjennom et prosjekt på kultur-kommunikasjonsdimensjonen (medier) som en viss balanse i forhold til prioriteringen av økonomiske prosjekter i forrige søknadsrunde. (Prosjektet ble på programstyrets oppfordring utviklet på grunnlag av en prosjektsøknad i første runde.)

3. søknadsrunde: Følgende områder ble prioritert i utlysningen med søknadsfrist 15. juni 2001:

- Politisk utvikling – med særlig vekt på spørsmål relatert til sikkerhet, konflikt og fredsprosesser, demokrati og deltagelse, og menneskerettigheter, og koplinger mellom disse ble dekket i syv nye prosjekter.
- Miljø og ressursforvaltning – med særlig vekt på forskning som bygger bro mellom naturvitenskapelige og samfunnsfaglige problemstillinger, og som kan bidra til å styrke forståelsen av sammenhengene mellom økonomiske og politiske utviklingsprosesser og miljøforholdene/ressursgrunnlaget i utviklingsland. Forskning som kopler de økologiske forholdene og endringer i ressursgrunnlaget til helse, fattigdom, demografi, urbanisering, konflikter og økonomi ble særlig positivt vurdert. Seks prosjekter fikk bevilgninger innenfor dette området.

[2] Denne oppsummeringen er formulert med utgangspunkt i de vedtatte satsingsområder og tverrgående perspektiver. Mange prosjekter har et tverrgående perspektiv (slik programplanen gikk inn for) og kunne således vært plassert innenfor flere områder.

- Programmet etablerte nye nettverksknutepunkter innen temaene Lokalpolitikk og utvikling og Informasjon, kommunikasjon og teknologi (IKT) og utvikling. I tillegg ble en videreføring av satsingen på Tvungen migrasjon mulig gjennom støtte til et nettverksknutepunkt for Intern flukt.

2. Aktivitetsrapport

Gjennomførte aktiviteter

Programstyret har i løpet av de tre første utlysningene delt ut ca 75 millioner kroner til forskning tilknyttet programmets målsetninger og relaterte aktiviteter som har blitt integrert i programmet. Handlingsplanen ble revidert i begynnelsen av året i 2001. **100 søknader ble mottatt til fristen 15. juni 2001. Til sammen ble det søkt om ca. 70 millioner kroner.** Interessen var overveldende for begge hovedtemaene i fjorårets utlysning: politisk utvikling og miljø og ressursforvaltning. Antall søknader og søknadsbeløp til de to hovedtemaene var relativt like og kvaliteten på søknadene var høy. Programstyret fant at det var mest hensiktsmessig å dele ut alle tilgjengelige midler for både 2002 og 2003, og legge opp til at det kun blir lyst ut nye midler i 2002 hvis programmet får tilført friske midler.

Ved søknadsbehandlingen i 2001 ble 13 prosjekter innstilt, syv innen politisk utvikling og seks innen miljø- og ressursforvaltning. I tillegg fikk tre nettverksknutepunkter støtte. Svært mange av søknadene som ikke fikk innvilget midler, ble ansett som meget gode og støtteverdige, men innenfor gjeldende budsjettramme var det dessverre ikke mulig å innstille flere prosjekter. Totalt ble kr **8.367,362** innstilt for nye prosjekter i 2002, og kr **8.022,122** for 2003 inkludert midlene øremerket menneskerettighetsprosjekter. Fordeling på de ulike kategoriene (2002) var: Politisk utvikling: kr 3.733,362, Miljø og ressursforvaltning: kr 3.342,000, og nettverksknutepunkter: kr 1.292,000.

Programstyrets periode (som var forlenget) gikk ut 31.12.01, og sammensetningen av et nytt styre ble vedtatt av områdestyret 12.12.01.

Antall stipendiater i 1999, 2000 og 2001 fordelt på kjønn

Antall stipendiater (akkumulert):

Type stipend: Doktorgrad						
Kjønn	**Kvinner**			**Menn**		
År	**1999**	**2000**	**2001**	**1999**	**2000**	**2001**
Glob. og marg	2	2	8	2	3	5
Tvungen migrasjon	4	4	4	4	4	4
Antrop. film	0	0	0	0	0	0
Kvinnerett	1	1	1	0	0	0
NUFU-rekruttering	1	1	1	3	3	3
Multi-bi	1	0	0	0	0	0
Kulturminner	1	1	0	0	0	0
Totalt	**10**	**9**	**14**	**9**	**10**	**12**

Avlagte doktorgrader

Total antall avlagte doktorgradsavhandlinger:	**2001**	**Aktivitet**
Menn	**1**	RekNUFU (1)
Kvinner	**2**	Multi.bi (1), RekNUFU (1)
Totalt	**3**	

Antall prosjekter 1999, 2000 og 2001
Prosjektportefølje: UTISOR (inkl. Tvungen migrasjon) - antall prosjekter innen følgende 4 kategorier:

	< 100.000	**100.000 – 299.999**	**300.000 - 499.999**	**> 499.999**
1999	4	7	11	5
2000	3	6	12	10
2001	3	12	12	17

Internasjonalt samarbeid
Programmet *dreier seg om* endringsprosesser på et globalt og internasjonalt nivå og implikasjoner for nasjonale og lokale utviklingsmuligheter. De fleste prosjektene med støtte fra programmet fokuserer på dette hovedtemaet. Det er derfor essensielt at prosjektene har et aktivt samarbeid med internasjonale partnere og forholder seg til forskningsmiljøer i relevante utviklingsland. Et resultatmål i programmet er at *minst tre fjerdedeler* av prosjektene skal bygge på samarbeid med internasjonale forskermiljøer. U-landspartnersatsingen blir i praksis en integrert del av programmet som dermed bruker mer enn de allokerte 0,5 mill kr til samarbeid med forskningspartnere i Sør. Hovedtyngden av slikt samarbeid ligger i Afrika. Flere av prosjektene er del av større samarbeidsprosjekter med annen finansiering, særlig fra NUFU og EU.

Formidlingstiltak
Programmets fagkonferanse ble organisert i samarbeid med Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF) i Bergen i juni 2001. Alle prosjektene som har faglig tyngdepunkt innenfor økonomifaget, og som er finansiert over Utviklingsveier i Sør ble presentert. I tillegg deltok sentrale forskere i de nordiske landene samt inviterte internasjonale gjester med presentasjoner. Artikler basert på presentasjonene på konferansen vil ble gitt ut i et temanummer av Nordic Journal of Political Economy (NOPEC).

Bistandsrelevant kvinnerett-miljøet på Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo arrangerte et formidlingsseminar over to dager i november 2001. Seminaret hadde god mediadekning inkludert oppslag i dagspressen.

Nettverket for utdanning og utvikling, NETREED[3], holdt en tredagers nasjonal konferanse tidlig i januar 2002 (som opprinnelig var planlagt for høsten 2001) under temaet ”Doing educational research in developing countries – the research agenda and appropriate methods”. Programmet Water, Society and Nature og Vann-nettverket arrangerte en tverrfaglig internasjonal konferanse med 250 deltakere fra 70 land 10-12 august, 2001 med tittelen ”The Role of Water in History and Development”. Fattigdomsnettverket, CROP, legger likeledes stor vekt på nær tilknytning til internasjonale nettverk og formidling. Nettverket arrangerer jevnlige workshops og seminarer som vanligvis holdes i utviklingsland. CROP står dessuten for en omfattende liste med publiserte bøker og andre utgivelser. Representanter fra programstyret holdt møter med de ansvarlige for vann- og fattigdomsnettverkene i oktober

[3] NETwork for Research and Evaluation on Education and Development

2001 for å diskutere utviklingen. Knutepunktenes nettsteder er nå koblet gjennom lenker til Forskningsrådets nettsted.

Generelt har programmet som målsetning at enkeltprosjekter skal produsere minst to verdifulle vitenskapelige publiseringer (bøker på anerkjente forlag, eller publiseringer i tidsskrifter med fagfellevurdering). Ved fjorårets gjennomgang av framdriftsrapporter i programmet fant programstyret generelt at publiseringen så langt ligger over det forventede.

En sluttrapport for Tvungen migrasjon vil bli produsert i tilknytning til det nye nettverks-knutepunktet for intern migrasjon (IDPs) ved NTNU. Rapporten er planlagt ferdigstilt i første halvdel av 2003.

Administrasjonskostnader

Utviklingsveier i Sør: kr 726,500 (= 3.14% av totale utgifter i programmet, eks. delaktiviteter)
Tvungen Migrasjon: kr 0,-
NUFU-Rekruttering: kr 0,-
Bistandsrelevant kvinnerett: kr 0,-
GAVI: kr 0,-

3. Resultatrapportering

Resultater med vekt på forskningsmessige høydepunkter og betydningen av disse

Resultatmål 1: Forskning
Det er fremdeles for tidlig å vise til et bredt spekter av forskningsresultater ettersom få prosjekter er avsluttet. Vårt inntrykk på grunnlag av fremdriftsrapportene er at det pågår en viktig kunnskapsoppbygging rundt programmets satsingsområder. Forskningsutfordringer i skjæringspunktet mellom temaområdene er ikke tilfredsstillende dekket i forhold til forskningsbehovet.

Resultatmål 2: Nettverk og internasjonalt forskningssamarbeid
Under søknadsbehandling i 2001 ble 4 millioner kroner bevilget over fem år til etableringen av tre nye nettverksknutepunkter for forskningsmiljøer på områdene ”lokal politikk og utvikling”, ”IKT og utvikling” og ”intern flukt”. Nettverksknutepunktene vil bli koordinert fra Universitetet i Oslo og NTNU, og skal utvikle forskningssamarbeid og formidlingstiltak på de aktuelle fagområdene overfor brukere og allmennhet. Internettbasert formidling, samt etablering av fysiske og elektroniske møteplasser, vil stå i sentrum for å samle og styrke forskningsmiljøenes ekspertise på disse områdene. Nettverksknutepunkter for fattigdom, vann og utdanning er allerede er godt i gang. Nettverket for Asiastudier har også mottatt støtte fra Globalisering og marginalisering - Utviklingsveier i Sør. [4] Det er ikke blitt utviklet egne

[4] **Nettadresser for nettverkene:**
- Utdanningsnettverket: www.pfi.uio.no/forskning/netreed/index.html
- Vann-nettverket: http://water.nml.uib.no
- Fattigdomsnettverket: www.crop.org
- Nettverk for Asiastudier: http://www.asianettverket.uio.no

Nye nettverk med oppstart i 2002 er følgende:
- Nettverk for IKT (informasjon, kommunikasjon og teknologi) og utvikling
- Nettverk for lokalpolitikk og utvikling
- Nettverk for internt flukt (internally displaced persons- IDP)

nasjonale nettverksknutepunkter for helse og utviklingsøkonomi, noe som er ønskelig i henhold til programplanen.

Nettverksknutepunktene har en sentral funksjon i å koble forskningsmiljøer opp mot hverandre på en måte som samtidig åpner for innsyn og deltakelse fra ulike brukergrupper. De knutepunktene som er opprettet har allerede etablert seg som viktige partnere for forskermiljøene og en rekke brukerinteresser. Som faglig koordinerte nettverksknutepunkter for forskningssamarbeid rundt sentrale temaer, skal de særlig fremme tverrfaglig forskning nasjonalt og internasjonalt, og på andre måter bidra til internasjonalt forskningssamarbeid. Utvikling av nettverksknutepunktene foregår i dialog med fagmiljøene. Flere av nettverkene har også jevnlig kontakt med hverandre for å åpne dialog og utveksling av informasjon på tvers av fagfelt og disipliner.

Resultatmål 3: Forskningsformidling og debatt
Det årlige programseminaret, NFU Konferansen (Norsk forening for utviklingsforskning) nettverksknutepunktenes aktiviteter og forskningsformidlig i form av vitenskaplige publiseringer har bidratt til økt kompetanse og debatt rundt programmets satsingsområder. Programstyret setter for øvrig av tid og ressurser til programmets samlede resultatformidling gjennom hele programperioden.

Noen resultater fra utvalgte prosjekter:

T. Vedeld: Migranter i en Mega-by: diskurs, levekår, og lokal forvaltning i Delhi *(delstudie i "Privatisation, resource conflict and migration among communities in India and Africa" (prosjektnr. 129729/730 post-doc/NIBR prosjekt)*
Dette prosjektet omfattet en studie blant landsby migranter i den raskt voksende slummen i New Delhi, en mega-by med 14 millioner mennesker. Nær halvparten av byens befolkning bor i uregulerte boligområder og mer enn en tredjedel i illegale slumområder. Dette reflekterer en relativt kaotisk byutvikling, hvor sterke interesser overkjører byplanleggingen. Framveksten av byens slumområder har i økende grad blitt et hett politisk tema, der myndighetene har valgt rasering med bulldoser, heller enn rehabilitering, som strategi. Studien undersøkte relasjoner mellom lokal forvaltning (governance) og tilgang til offentlige tjenester, bolig og eiendom blant et utvalg migranter i en av de største slum områdene - Sangam Vihar - nær de historiske ruinene av "the old city of Tughlaqabad".

Studien benyttet et historisk-institusjonelt perspektiv i kombinasjon med data fra husholds-undersøkelser og nøkkel informanter. I kontrast til den dominerende offentlige diskurs, som karakteriserer slum beboere som fattige lavkaster uten arbeid, utdannelse og kapasitet for egen utvikling, viser det empiriske utvalget at nesten 85 prosent gjennomførte grunnskolen (over 20 prosent hadde utdannelse utover "high school"); 80 prosent var middel- eller høykaste grupper; mer enn 95 prosent var i arbeid - med en gjennomsnittlig inntekt over to ganger fattigdomsgrensen; og de fleste eide sin egen bolig, TV, radio, og sykkel. Dette illustrerer en diversitet i levekår som ikke er fanget opp i offentlig diskurs og praksis. Slum tilværelsen syntes ofte selvvalgt, og et ledd i en langsiktig privat økonomisk strategi (bl.a. p.g.a. lave bokostnader og tilgang til arbeid i nærområdet).

Lokalbefolkningen fremmet selv kollektive eller private løsninger for vannforsyning, elektrisitet, skole og helse; ofte i samarbeid med frivillige organisasjoner. Sangam Vihar hadde således gradvis vokst fram som et travelt bolig-, handels-, og småindustriområde med mer enn 400 000 innbyggere. Slum beboerne framsto som aktive agenter for privat og kollektiv utvikling – om enn deres løsninger ofte var mangelfulle. Studien antyder en klar kopling mellom den offentlige diskurs, som fremmer stereotype og stigmatiserende bilder av slum beboerne, og manglende offentlige tiltak i slummen. Den anbefaler at det offentlige møter befolkningen på egne premisser og bidrar til fornyelse og oppgradering av deres boligmiljø, heller enn å rasere deres boliger og bidra til forringelse av miljøet. Studien har også synspunkter på bruk av diskursanalyse i denne type policy- og utvikling studier.

N.P. Gleditsch: "Globalization, Democracy and Conflict: Towards a global Security Community?" (*Prosjektnr. 131693/730)*
Hvordan virker økende globalisering inn på faren for væpnet konflikt? Dette prosjektet bruker statistiske metoder på historiske data for å vurdere i hvilken grad forskjellige teorier evner å besvare dette spørsmålet. En 'liberal' forklaringsmodell ser økende globalisering som en måte å fremme velstand og demokratisering i alle land. Velstand og demokrati fremmer fred, og liberale forskere antar også at økonomiske forbindelser mellom landene i seg selv bidrar til fredelige forbindelser. En 'strukturell' modell, som tar utgangspunkt i synspunkter identifisert med den såkalte avhengighetsteorien, fokuserer på at globaliseringen kommer de allerede rike landene mest til gode og at brede grupper innad i fattige land ikke får noe glede av kontakten med rike land. Studiene i dette prosjektet gir bred støtte til det syn at demokrati og velstand bidrar til fred både innad og utad. Det ser også ut til at handel i seg selv øker sannsynligheten for fred. Prosjektet går ikke i dybden når det gjelder om handel fremmer velstand (et synspunkt som har bred støtte blant økonomer), men én studie i prosjektet tyder på at utenlandsinvesteringer er gunstige for vekst også i fattige land. Disse resultatene tyder på at den liberale modellen har stor forklaringskraft. Andre resultater fra prosjektet tyder imidlertid på at den strukturelle modellen også peker på noen viktige sider ved globaliseringen: Økt økonomisk kontakt med omverdenen har en tendens til å øke den økonomiske ulikheten innad i landene, iallfall på kort sikt, og dette kan i sin tur føre til vold og politisk uro, om enn sjelden til full borgerkrig. Det ser dessuten ut til at den positive virkningen av handel for fred mellom stater bare gjelder for forholdet mellom rike land.

E. Bråten, "Migranter og entreprenører i Sørøst-Asias øyverden (MEISA)" *(Prosjektnr.: 131683/730)*
MEISAs utgangspunkt er sammenbruddet i de finansielle institusjonene i Sørøst-Asia i 1997. Målsetningen er å undersøke ulike typer responser på den dype krisen som rammet regionen. Prosjektet er utarbeidet av fem universitetsansatte antropologer (fra UiB og UiO) med mange års forskererfaring i Indonesia og Malaysia, som har invitert kollegaer og hovedfagsstudenter fra ulike disipliner (geografi, sosialantropologi, statsvitenskap, økonomi) til å belyse spesifikke problemstillinger ut fra sitt faglige ståsted. Prosjektet er i øyeblikket i midtfasen. Mange av delprosjektenes empiriske del er nå tilbakelagt. Den akutte økonomiske krisen er over for de fleste landenes vedkommende, men ettervirkningene er betydelige. Dette gjelder særlig Indonesia, som i tillegg til en formidabel og økende statsgjeld sliter med interne, "etniske" stridigheter og problemer i kjølvannet av 30 års militærregime.

Omlag halvparten av delstudiene konsentrerer seg særlig om kvinners situasjon (i Thailand, Malaysia, Indonesia): om kvinner som inngår i kortvarige relasjoner med mannlige turister (Thailand), om forretningskvinner i ulike bransjer (Malaysia, Indonesia), om "uformelle" kredittinstitusjoner, (Indonesia) og om (internasjonal) arbeidsmigrasjon. Disse prosjektene viser at det er betydelig variasjon mellom hvilke utfordringer kvinner står overfor og hvordan de møter dem. Thaikvinnenes dilemma består i at de er avhengige av å tilfredsstille (vestlige) menns behov dersom de skal kunne oppfylle sine forpliktelser overfor familien. Annet arbeid finnes ikke. De liker det dårlig, men skammer seg heller ikke. Den ene gruppen av malaysiske forretningskvinner hadde ulik etnisk bakgrunn. Hypotesen om at de ville utvikle samarbeid seg i mellom er ikke bekreftet, hvilket muligens skyldes en tradisjonell skepsis mot samarbeid på tvers av etniske skillelinjer, men også at disse kvinnene ikke ser på seg selv som spesielt "feministiske". Den andre gruppen, som alle er beskjeftiget med batikk (en tekstilfargings-teknikk), viser derimot tegn til å samarbeide nettopp på tvers av etniske grenser -muligens fordi det dreier seg om en bransje som tiltrekker seg (kvinnelig) ekspertise på mange felt (produksjon, distribusjon, og nasjonal såvel som internasjonal markedsføring). Javanesiske landsbykvinners kredittinstitusjoner viser seg å spille en avgjørende rolle for det økonomiske livet i rurale strøk, både fordi kvinner i regelen har det overordnede ansvaret for familieøkonomien og fordi deres deltagelse i seremonielle gaveutvekslinger er viktigere enn tidligere antatt.

I andre delstudier er kjønnsfokuset mindre eksplisitt. Ett prosjekt dreier seg om graden av "sosial ansvarlighet" blant næringslivsledere i Malaysia, både i nasjonale og internasjonale bedrifter. Denne

undersøkelsen viser at såvel malaysiske som utenlandske ledere prioriterer "sosial ansvarlighet", men at de legger ulikt *innhold* i begrepet. Et annet prosjekt har undersøkt lokale responser på den økende kriminaliteten i kjølvannet av den økonomiske krisen i Indonesia. På Lombok (Indonesia) har ulike islamske grupperinger dannet vigilantegrupper som supplerer sikkerhetsstyrkenes innsats, men som samtidig sprer betydelig usikkerhet blant befolkningen. Et tredje prosjekt avslører at i den overveiende katolske delen av Indonesia (som på Flores i øst-Indonesia) seiler Kirken opp som den største entreprenøren; "vanlige folk" mangler ofte både ekspertise og økonomiske midler til å sette i gang ny næringsvirksomhet. Samtidig er fattigdommen stor, hvilket motiverer en rekke, særlig yngre, mennesker av begge kjønn til å søke lykken som (illegale) arbeidssøkende i nabolandene og i Midt-Østen , noe som ofte får ulykkelige konsekvenser. Et fjerde prosjekt har konsentrert seg om den betydelige innflytelsen som islamske ledere (i Indonesia) har over medlemmene i sine organisasjoner, og om i hvilken grad etablerte teorier om "*patronage*" kan kaste lys over relasjonene mellom lederskap og fotfolk.[5]

T. Tvedt, "Nature, Society and Water"*(Prosjektnr. 131723/730)*
Nature, Society and Water ved Universitetet i Bergen er et flerfaglig og flerfakultært forsknings-program med forskningsaktiviteter i Uganda, Nepal, Jordanvassdraget og Norge. Det består av flere delprosjekter hvor *Lake Victoria and Kampala* presenteres her. Det studerer vannets fysiske og sosiale kretsløp i et bestemt geografisk område: Murchison Bay og hovedstaden Kampala. Målet er å beskrive hvordan dette kretsløpet har endret seg over tid, gjennom forskningen organiseringen søke å overskride disiplinenes fortolkningstradisjoner og bruke det som ett case for å drøfte teoretiske problem i analysen av natur/samfunn. 14 forskere og studenter fra Makerere Universitet og Universitetet i Bergen deltar.

Ett fokus er biologien i Murchison Bay, hvor avløpsvann fra Kampala dreneres samtidig som drikkevannet til byen pumpes opp derfra. Detaljerte målinger har vist at bukten blir stadig mer eutrof grunnet økende tilførsel av plantenæringssalter med nærmest kontinuerlig oppblomstring av blågrønnalger. Algetoksiner er påvist og et spesielt studium av dette begynner i år. Oksygenforholdene er ekstremt variable fra under 2 mg oksygen pr. l i hele bukten fra overflaten og ned, og til over 200% overmettning av oksygen i korte perioder. Dramatiske endringer i fordelingen av fisk, bunndyr og zooplankton er påvist. Konsekvensene er store både for vannforsyning og fiske. Kampala ligger på ni åser som er adskilt med våtmarker, tidligere ubebygget "wasteland" som fungerte som biologiske filtre for avløpsvann. Studien kartlegger drenering og kanalisering, og analyserer samfunnsmessig bakgrunn for den fysiske filtreringseffektens svekkelse. Analysen av byhistorie, byplaner og planleggingsmekanismer knyttes sammen med studier av vannets lokale kretsløp. Arbeidet summeres opp i et seminar i Uganda høsten 2002.

Programmet arbeider også med en "state-of-the-art" bok om forholdet mellom vann og samfunn, har produsert en monografi om Nilens historie, og tre bibliografier (om Nilen, Viktoriasjøen og vann på vestbredden av Jordan), er involvert i UNESCOs planer for multibindsverket "Water and Civilization", og organiserte i Bergen i 2001 en konferanse for 250 forskere fra over 70 land om temaet A "Water in History and Development" (tre bøker publiseres internasjonalt).

4. Tilstands- og behovsvurdering

Vurdering av status og mulighet for måloppnåelse i forhold til programmets handlingsplan

Etter den tredje utlysningsrunden i 2001 er alle fag- og tematiske områder som var utpekt for programmet til en viss grad dekket. De tverrgående perspektivene har fremdeles relativt svak dekning, selv om forskning fokusert på barn og kvinner er representert i noen grad.

[5] MEISA omfatter ytterligere fire-fem pågående delprosjekter. De det ikke har vært rapportert om tidligere vil det rapporteres om i 2002.

Søknadsmengden var stor, og kvaliteten på flertallet av søknadene som ble avslått var generelt sett god. Med en større innvilgelsesprosent ville programmet fått en høyere grad av oppnåelse av resultatmålene i tiden fremover. Både forskningsmiljøene og programstyret har signalisert at det er for lite midler til utviklingsrelatert forskning, et område som *Utviklingsveier i* Sør er det største og viktigste programmet i landet for å støtte.

Vurdering av oppnådde faglige synergieffekter
Årets fagkonferanse var et uttrykk for økt samarbeid og koordinert satsing innen temaet økonomisk globalisering. Programstyret har kunnet konstatere at støtten til nettverkene har stimulert til økt kontakt i og på tvers av miljøene. Nettverksknutepunkt på vann og fattigdom, som er basert i Bergen, ble besøkt av en gruppe fra programstyret høsten 2001. Mange ulike aktiviteter er knyttet opp mot nettverkene i tillegg til at de har utviklet gode internettsider. Begge nettverkene retter seg mot et bredt publikum av forskere og andre brukere i Norge og internasjonalt. Vannettverket har etablert et imponerende nettverk internasjonalt og utviklet synergier. Likeledes har CROP et stort multidisiplinært nedslagsfelt utenfor Norge, spesielt i utviklingsland, og har gitt ut mange tverrfaglige publikasjoner. Nettverksknutepunktene jobber aktivt med å styrkes norske forskningsmiljøer ved å bygge allianser innenlands.

Når det gjelder nettverksknutepunktene vil utfordringen videre bli å teste i hvilken grad de er nyttige. I tillegg er det viktig å gjøre det norske ”eierforholdet” til nettverkene bredere. For å styrke nettverkene videre anbefales det at media inkluderes i større grad. Det er også ønskelig å gjøre møtepunktene mer attraktive for flest mulig forskere på feltet og for forskere som tilhører nærliggende faglige og tematiske områder, i tillegg til at det er viktig med økt kontakt med andre brukere som Utenriksdepartementet og NORAD. Det nye programstyret vil fortsette å ha nær kontakt med nettverksknutepunktene, inkludert jevnlige besøk. Det vil også bli lagt til rette for at nettverkene skal kunne møtes for å utveksle erfaringer.

Vurdering av resultatene opp mot forvaltningens kunnskapsbehov
De faglige resultatene som har kommet ut av forskningen så langt, og det som forventes av de øvrige prosjektene i porteføljen i programmet, er i høy grad relevante for forvaltningen, - *ikke bare* Utenriksdepartementet og NORAD, men også for departementer som landbruk, handel og næringsliv, sosial og helse-, utdanning og forskning, miljøvern og barne og familie- og fiskeri. Det vises til konsulteringsprosessen som ble gjennomført høsten 2001 av ledelsen i Området for miljø og utvikling med ulike departementer. Stadig flere departementer uttrykker interesse for utviklingsrelatert forskning, og ser en potensiell nytteverdi i å støtte slik forskning. Samtidig bidrar de svært lite til finansieringen av programmet.

Forskningsmeldingen understreker behovet for en sterkere satsing på menneskerettighets-relatert forskning in Norge. I den siste tildelingsrunden fikk tre doktorgradsprosjekter tilsagn som tar for seg menneskerettigher med fokus på til retten til mat i forbindelse med urbefolkning, TRIPS (patentrettigheter) og HIV/AIDS.

Afrika sør for Sahara er best representert i prosjektporteføljen, mens Asia er med i noen prosjekter, og Latin Amerika er sterkt underrepresentert.

Angivelse av felt eller områder innenfor sektoren som pga nyervervet kunnskap kan sies ha betydelige udekkede forskningsbehov
Ca. 80 prosent av søknadene som ble mottatt i forbindelse med utlysningen i 2001 ble vurdert som støtteverdige. Det vil si at både kvalitet og relevans for programmet var god og finansiering ville kunne ha blitt innvilget hvis budsjettrammen hadde vært større. Kun 10

prosent av den totale søknadsmassen fikk støtte med den gjeldende budsjettrammen. Det er således en betydelig større etterspørsel etter midler til forskning for prosjekter (som er ansett som gode), enn tilgjengelige finansiering. Mange udekkede forskningsbehov er representert i de søknadene om midler som fikk avslag på områdene for politisk utvikling og miljø og ressursforvaltning.

De tematiske områdene HIV/AIDS og voldelig konflikt står i en særstilling når det gjelder udekkede forskningsbehov. På tross av at eksplosjonen av AIDS-spredning presenterer en overgripende problematikk som har konsekvenser for alle fag og disipliner, - og spesielt for anvendt forskning som skal øke forståelsen for prosesser og mekanismer som kan redusere fattigdom og bidra til positiv utvikling -, er forskningen på dette området sterkt underrepresentert i *Utviklingsveier i Sør*. Det er behov for større grad av kontakt mellom forskere å praktikere i form av møteplasser og en felles definering av agendaen for forskningsbehovet og synergier som kan oppnås om HIV/AIDS forebygging, konsekvenser og bekjemping.

Likeledes er det et sterkt behov for mer kunnskap om forebygging av konflikter hvordan en kan dempe deres skadevirkninger, og om sammenhengen mellom konflikt og utvikling.

I tillegg kan det nevnes at:
- Fondet for forskning bidrar sannsynligvis ikke i betydelig grad til å styrke programmene innen utviklingsrelatert forskning; og
- i lys av de pågående globaliseringsprosessene på mange plan er forskningen som kan bidra til å belyse deres forutsetninger, forløp, resultat og drivkrefter, ikke finansiert i tilstrekkelig grad.

Konklusjonen er at programmet trenger flere midler for å kunne imøtekomme flere av de høyt kvalifiserte prosjektforslagene som mottas hvert år. Utviklingsrelatert forskning bør ikke utelukkende interessere Utenriksdepartementet. Det er ønskelig at også andre departementer bidrar til finansieringen av dette programmet.

Vurdering av forskerrekrutteringen innen programmets arbeidsområde
De integrerte aktivitetene representerer en betydelig rekrutteringsinnsats med ca. 28 fulle dr.gradsstipend, samt noen avslutningsstipend. Programmet vil i tillegg finansiere minimum *15 dr. gradsstipend* for å stimulere til kompetanseoppbygging og rekruttering på fagområder hvor det vurderes som spesielt viktig å bygge opp ny- og mer tverrfaglig kompetanse. Noe av dette kan komme gjennom rekrutteringskomponenter integrert i forskningsprosjektene som settes i gang. Det er aktuelt å åpne for *stipendstøtte på hovedfags- og Mastergradsnivå*. Målsettingen er å bidra til slik rekruttering rundt de større forskningsprosjektene som settes i gang. Det er også åpent for støtte på *postdoktornivå*.

Vurdering av tverrfaglighet som et verktøy innenfor programmets virkeområde
Programmet er multidisiplinært og tverrfaglighet er en naturlig tilnærming i den type prosjekter som støttes over programmet. Problemstillingene som de fleste prosjektene dreier seg om krever at forskerne analyserer dem med utgangspunkt i mer enn ett fag eller disiplin for å avdekke forhold og sammenhenger som griper over flere fagfelt.

Andre forhold som programstyret mener bør vektlegges i områdets rapportering til departementene

Programstyret legger vekt på relevansen av aktivitetene og resultatene for ulike departementer og andre brukere. Dette kan også gi bedre forutsetninger for finansiering fra andre kilder.

Vurdering av hvordan kjønns- og likestillingsperspektivet blir ivaretatt
På doktorgradsnivå er det god balanse med omtrent like mange mannlige og kvinnelige stipendiater, mens på postdoc-nivå er det få kvinnelige forskere som er finansiert over programmet. Det er også en hovedvekt av mannlige prosjektledere.

Redegjørelse (dersom relevant) hvordan det regionale perspektiv blir ivaretatt, jfr Forskningsmeldingen.
Når det gjelder rekrutteringen er det god balanse i representasjon fra forskningsmiljøer fra hele landet. Programstyret bestreber seg på å oppnå en god geografisk fordeling, uten å gi etter på kvalitets- og relevanskravene, når nye tilsagn blir gitt.

5. Virksomheten kommende år

Som følge av søknadsbehandlingen i 2001 og utdeling av midler for 2002 og 2003, vil programmet ikke utlyse midler i 2002, med mindre det skulle oppnås tilførsel av friske midler. I denne situasjonen kan 2002 være et godt tidspunkt å evaluere hva som er utrettet så langt, arbeide med å øke finansiering fra nye kilder, og eventuelt justere kursen for siste del av programperioden. Det nye programstyret vil på dette grunnlaget fremme forslag om programmets faglige og tematiske prioriteringer for siste halvdel av programperioden, i 2002. Programmet har et budsjett på kr 20.5 millioner årlig i 2003-2007 til kjerneaktiviteter (eksklusiv tilleggsmidler fra delaktiviteter).

Vedlegg:
Programstyrets sammensetning
Prosjektportefølje

Sammensetning av programstyre for perioden 1.1.02 – 31.12.04:

- Forsker Johanne Sundby, Universitetet i Oslo *(leder)*
- Seniorforsker Olav Stokke, Norsk Utenrikspolitisk Institutt
- Seniorforsker Guri Kristin Rosendal, Fridtjof Nansens Institutt
- Seniorforsker Hanne Kaas, DHI – Institut for Vand og Miljø
- Professor Anne Hellum, Universitetet i Oslo
- Seniorforsker Håkan Wiberg, Copenhagen Peace Research Institute
- Seniorforsker Arne Melchior, Norsk Utenrikspolitisk Institutt
- Rådgiver Asbjørn Løvbræk, Utenriksdepartementet
- Avdelingsdirektør Eva Karal, NORAD
- Rådgiver Kristine H. Storholt, Norges forskningsråd, *programkoordinator*

Delaktiviteter under Utviklingsveier i Sør – Årsrapport 2001

Bistandsrelevant kvinnerett

1. Bakgrunn, mål og budsjett

Formålet med prosjektet har vært oppbygging og vedlikehold av kompetanse i bistands-relevant kvinnerett ved Avdeling for kvinnerett, Institutt for offentlig rett. Det har blitt bygget opp kompetanse om kvinners menneskerettigheter generelt og kvinners menneskerettigheter og utvikling spesielt. Prosjektets viktigste delområder har vært kvinner i konflikt, rett til land, vann, og helse, demokratisering og politisk deltakelse samt forholdet mellom kvinners rettigheter, kultur og religion. Prosjektet går på tvers av juridiske områder som menneske-rettigheter, helserett, flyktningerett, arbeidsrett, familierett, barnerett og statsrett. Videre går det på tvers av disipliner og trekker i den sammenheng særlige veksler på rettsantropologi, forskning om kvinner og utvikling og rett og utvikling.

Prosjektperioden startet formelt opp 1.7 1996 og ble forlenget fram til 31.12 2001. En total bevilgning ble satt til kr 4 mill for den første perioden. Avtale om fortsatt støtte er gjort for en ny treårsfase 2002-2006 på kr 3 mill.

2. Aktivitetsrapport og resultater

Midlene i 2001 ble brukt til videreføring av arbeidet, inkludert noen månedsverk forskerstilling, reiser, konferanser, nettverksbygging og frivillige studentavhandlinger. Doktorgradsprosjektet til cand jur. Helga Ervik, som er skilt ut som et eget prosjekt har hatt liten framdrift da hun har hatt fødselspermisjon i hele 2001.

Et to-dagers formidlingsseminar ble holdt i november 2001. De ulike forskningsprosjektene som er gjennomført i forbindelse med støtten til *Bistandsrelevant kvinnerett*, ble presentert for om lag 70 deltakere. De mange dagsaktuelle temaene som sto på programmet representerte god formidling av viktige resultater og vekket også interesse i dagspressen.

Noen resultater (utdrag fra sluttrapport)

Prosjektet har bidratt til utviklingen av juridisk kunnskap om kvinners menneskerettigheter. Likestillings- og ikke diskrimineringsprinsippet, som nedfeller seg i FNs Kvinnekonvensjon og en rekke andre internasjonale instrumenter, har blitt utviklet i forhold til basale rettigheter som land, vann, helse, beskyttelse av fysisk integritet, politisk deltakelse og adgang til rettsapparatet. Det er innen disse delområdene utviklet juridiske rammeverk som ser sivile og politiske rettigheter, sosiale og økonomisk rettigheter og solidaritetsrettigheter, som retten til utvikling, som et integrert hele. Behandlingen av Kvinnekonvensjonens og de øvrige FN konvensjoners gjennomføringsmekanismer er av betydning i denne sammenheng. Det gjelder særlig den nye individklageadgangen som innebærer rettslige prøvbarhet av kvinnekonvensjonens bestemmelser.

Forholdet mellom likestillingsprinsippet, religionsfriheten og retten til kulturell identitet og egenart er behandlet med utgangspunkt i senere års utvikling innen internasjonal menneskerettighetspolitikk og de ulike FN komiteers praksis. Prosjektet gir med utgangspunkt i utviklingen på en rekke livs- og rettsområder innblikk i hvordan likestillingsprinsippet gis

stadig større gjennomslagskraft i forhold til andre prinsipper såvel i forhold til Kvinnekonvensjonen som Det afrikanske menneskerettighetscharteret. Disse problemstillingene videreføres i et eget doktorgradsprosjekt som med utgangspunkt i fenomen som tvangsekteskap og kjønnslemlestelse behandler forholdet mellom Kvinnekonvensjonens ikke-diskrimineringsprinsipp og Flyktningkonvensjonens "forfølgelsesbegrep" .

Det er også utviklet innsikt i menneskerettighetenes virkemåte i ulike sosiale og kulturelle kontekster, herunder forståelse av hvordan ulike grupper av kvinner berøres av den hurtige og ujevne rettsutviklingen som finner sted i skjæringsfeltet mellom internasjonal, nasjonal og lokal rett. Det er utviklet analyseredskaper, f.eks. begrepet lokal rett, som er egnet til å fange inn det kompliserte samspillet mellom menneskerettighetene, nasjonal rett og andre normer i ulike kontekster og settinger. Likestillingsprinsippets møte med andre normer er på denne måten blitt studert i forhold til ulike konfliktløsningsorganer i Zimbabwe og i forhold til mekling i Sør Afrika. En slik måte å måle etterlevelse av menneskerettighetene gir grunnlag for utviklingen av mer differensierte og lokalt baserte implementeringsstrategier. Hittil har det vært vanlig å måle den juridiske etterlevelsen av menneskerettighetene i lys av formell lovgivning/domstolsbasert sedvanerett samt å bruke statistiske data for å fange inn den reelle situasjonen.

Det er på områder som land-, vann- og helsereform opparbeidet kunnskap som gir konkret innhold til konseptet rettighetsbasert bistand som er en hovedmålsetting for norsk bistandspolitikk. En rekke arbeider har koblet eksisterende kunnskap om kvinners stilling på familie- og arverettens område, utviklet av Women and Law in Southern Africa Research Project og Det regionale kvinnerettsprogrammet ved Universitetet i Zimbabwe, opp mot de pågående land- og vannreformprosesser i land som Sør Afrika, Tanzania og Zimbabwe. Med utgangspunkt i nyere menneskerettighetsteori og praksis har det blitt utviklet rammeverk som går på tvers av områder som arverett, ekteskapsrett, politisk medbestemmelsesrett og næringslivsrett. Likestillingsprinsippet er på denne måten gitt et innhold som går på tvers av de sivile og politiske og de sosiale og økonomiske menneskerettighetene i forhold til land- og vannreform. Prosjektet Bistandsrelevant kvinnerett har således grepet tak i en rekke problemer som i senere år har blitt avdekket gjennom empirisk forskning utført i regi av .

Økonomisk globalisering har ført til forringelse av store grupper kvinners levekår i utviklingsland. U-landenes gjeldskrise har etter påtrykk fra institusjoner som IMF og Verdensbanken medført tiltak som privatisering av helse- og skolevesen og innføring av et land- og vannmarked. Prosjektet bidrar gjennom sine analyser av land- og vannreform til å konkretisere menneskerettighetenes vern av retten til liv og adekvat levestandard. Med sikte på å skape gunstige investerings- og etableringsforhold for internasjonale selskap har mange u-land gjort unntak fra organisasjonsfriheten og arbeidervernlovgivningen. Mens opprettelsen av eksportsonene på den ene siden har ført til at flere kvinner får lønnet arbeid har hensynet til økte eksportinntekter ført til en svekkelse av kvinners rettigheter i arbeid ved at det f.eks. gjøres unntak fra likelønns- og arbeidervernlovgivingen. Den rettslige regulering av eksportsoner befinner seg i spenningsfeltet mellom liberal utviklingsøkonomisk vektlegging av kvinners rett til arbeid som et middel til å fremme økonomisk utvikling på den ene siden og de sosiale og økonomiske menneskerettighetenes målsetting om å fremme kvinners utvikling gjennom å styrke deres rettigheter i arbeid på den andre. I lys av problemene med å realisere kvinners menneskerettigheter i eksportsoner behandles ikke-statlige aktørers, herunder multinasjonale selskapers, ansvar for gjennomføringen av kvinners menneskerettigheter .

Relevans for NORAD
Kompetansen brukes systematisk gjennom avtalen om Womens Law and Human Rights mellom Universitetet i Oslo og NORAD. I henhold til denne avtalen legges det særlig vekt på undervisningssamarbeid med universiteter i den 3 verden. Kompetansen som er opparbeidet er direkte relevant i forhold til menneskerettighetsorientering innen norsk bistand. Den konkretiserer innen en rekke områder som helse- , vann- og land hvilke normative føringer Kvinnekonvensjonen legger på bistandssamarbeid med land i 3 verden.

Kompetansen har inngått i en fortløpende bistandsfaglig dialog mellom medarbeidere ved Avdeling for kvinnerett/NORAD/UD. Avdeling for kvinnerett har lagt vekt på å holde kvinnerådgivere i NORAD/UD fortløpende orientert om forskningsvirksomheten. Her er det imidlertid bruk for et mer systematisk oppfølgingsarbeid i de kommende år. Avdelingens medarbeidere bør i større grad bruke i undervisning på Bistandsskolen og til prosjekter ved Utenrikstjenestens kompetansesenter.

Andre faglige resultater

- Stud.jur. Ingunn Ikdahl vant **Prisen for fremragende bidrag til kvinne- og kjønnsforskning 2001**, som deles ut ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Oslo for avhandlingen *"Menneskerettighetsvernet for kvinners bruk av jord. Noen utviklingstrekk ved eiendomsrettsbegrepet belyst gjennom Tanzanias jordreform."*

Hovedtemaet for avhandlingen er det menneskerettslige vernet av kvinners bruk av jord i Tanzania. Det konkrete utgangspunktet er gifte kvinners situasjon dersom ektemannen ønsker å selge jorden de begge lever på og av. Den nylig gjennomførte jordreformen i landet med overgang fra slekts- til markedsbasert regulering har gjort dette til et stadig mer aktuelt spørsmål.

I avhandlingen diskuteres utviklingstrekk ved den menneskerettslige beskyttelse av eiendomsretten. Det trekkes linjer til andre menneskerettigheter, deriblant forbudet mot diskriminering av kvinner, retten til en adekvat levestandard, og det vernet av urfolks bruksrettigheter som har vokst frem i senere år.

Begrepet "eiendomsrett" analyseres i forhold til to grunnleggende betraktninger: Hensynet til vern av individenes integritet og markedsøkonomiske hensyn. Ulike staters regelverk i tilknytning til eiendomsretten har forskjellig betoning av disse hensynene. Gjennom analysen kommer det frem grunnleggende verdier og kriterier som gjør det mulig å knytte de nasjonale regelverkene, med sin varierende begrepsbruk, til det internasjonale menneskerettighetsvernet.

Konklusjonen er at det menneskerettslige vernet av eiendomsretten er i utvikling bort fra den tradisjonelle vektleggingen av å kun beskytte den rettighetshaver som nasjonal lovgivning peker ut som eier. Også andre personers rettigheter til bruk og besittelse kan ha krav på vern. Sedvanerett kan i enkelte tilfeller danne grunnlag for slike menneskerettslig beskyttede rettigheter også der bruken ikke er formelt anerkjent i nasjonal lovgivning. Dette er av stor betydning for gifte kvinner i et land som Tanzania, der man finner stor grad av rettspluralisme.

Andre publiseringer i 2001 (inkl. kommende utgivelser):

Hellum Anne: "Towards a Human Rights Based Development Approach The Case of Women in the Water Reform Process in Zimbabwe", Law, Social Justice & Global Development No. 2 2001 (An Electronic Law Journal)

Hellum Anne and Bill Derman "Land Reform and Human Rights in Contemporary Zimbabwe: Balancing Individual and Social Justice Through an Integrated Human Rights Framework", i SUM Working Paper, University of Oslo.

Ikdahl, Ingunn: "Menneskerettighetsvernet for kvinners bruk av jord. Noen utviklingstrekk ved eiendomsrettsbegrepet belyst gjennom Tanzanias jordreform." Kvinnerettslige studier nr. 45. Institutt for offentlig retts skriftserie nr.5 2001

Lindstrøm, Eirik: "Human Rights and Rural Women's Land Rights – An Analysis of the Land Tenure System and the Land Reform in Tanzania". Kvinnerettslige studier nr. 44. Institutt for offentlig retts skriftserie nr.4 2001. Universitetet i Oslo.

Løvik, Bente: "Kvinners arbeidsrelaterte menneskerettigehter og gjennomføringen i et internasjonalt arbeidsmarked." Kvinnerettslige studier nr. 43 , Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 3 2001. Universitetet i Oslo

Sandvik, Kristin.: Kvinner i væpnet Konflikt. Krigsforbrytelser mot kvinner som brudd på internasjonal humanitær rett med fokus på tribunalene for ex-Jugoslavia og Rwanda. Publisering: Utkommer i Working Papers in Women's Law, University of Oslo, 2003

Staib, Anne Lene: "Women's Human Rights and Reproductive Autonomy. The Argument of Development, Illustrated Through Adolescent Girls' Rights to Choose Protection from Procreation and Sexually Transmitted Diseases. " Kvinnerettslige studier nr. 46. Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 6 2001

Thomsen, Ellen Heiberg: Access to Law and Justice: Mediating Women's Rights in South Africa - A Case Study. Working Papers in Women's Law No.50. Institute of Women's Law, University of Oslo.

3. Virksomheten kommende år

Avdeling for kvinnerett ved institutt for offentlig rett har fått en fornyet bevilgning fra Utenriksdepartementet på kr 3 mill over tre år (2002-2004). Arbeidet videre vil fortsette i juridisk kompetansebygging innen utvikling og menneskerettigheter, som kan bidra til en operasjonalisering av rettighetsbasert bistandspolitikk. Økt samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer vil bli vektlagt i arbeidet fremover. Rekruttering på doktorgrad og postdocnivå er viktig for å styrke fagfeltet. Videre er en felles satsing med enheten for miljørett i forhold til de kvinne- og miljørettslige aspektene ved ressursforvaltning-, land-, og vannreform er under diskusjon. Det er også uttrykt behov for å trekke barnerettslige problemstillinger inn i forskningsområdet kvinne, rett og utvikling, og en sterkere fokusering på temaer som demokratisering og godt styresett, kvinners sosiale og økonomiske menneskerettigheter med særlig fokus på ressursfordeling og ressursforvaltning, Økonomisk globalisering/arbeidsrelaterte menneskerettigheter /næringsutvikling, samt kvinners menneskerettigheter i konflikt og i relasjon til humanitær bistand

GAVI (Global Alliance for Vaccines and Immunization)
Satsingen er et samarbeid mellom områdene for Miljø og utvikling og Medisin og helse.

1. Bakgrunn, mål og budsjett

Etter innspill fra Forskningsrådet har Utenriksdepartementet bevilget 5 mill. kroner over to år (2001-2002) til å stimulere de norske forskningsmiljøene til å bli aktive partnere i det internasjonale vaksineinitiativet GAVI fremover. Dette er en oppfølging i forhold til norske forskningsmiljøer av Regjeringens sterke satsing på det (Global Alliance for Vaccines and Immunization), som har som mål å bidra til at befolkningen i verdens fattigste land blir immunisert mot globalt viktige infeksjoner.

På GAVI-møtet i Nederland i november 2000 ble det opplyst at planen fremover er først å satse på tre sykdomsspesifikke vaksineprosjekter, som er svært nær ferdigstilling, og utvikling av opptil tre nye teknologier knyttet til vaksineutviklingen. De tre første vaksineområdene er Streptococcus pneumoniae, Rotavirus og Neisseria meningitis A (ev bivalent A/C eller kvadrivalent A/C/Y/W135). Strategien i GAVIs forskningsdel er først å satse på noen prosjekter med stor sannsynlighet for raske og positive resultater og deretter satse på vanskeligere vaksinefelt *som HIV, malaria og tuberkulose*. De teknologier som videre ønskes utviklet er knyttet til sikkerhet, effektivitet, tilgang, anvendbarhet og nytteverdi ved bruk i utviklingsland. I tillegg til vaksineutviklingforskning vil det og være forskning knyttet til organisering av helsetjenesten, evaluering og kvalitetssikringsarbeid knyttet til implementering og gjennomføring av vaksineringsprogram i utviklingslandene. For norske forskningsmiljøer er det viktig å være en aktiv partner for GAVI-satsingen innen alle aspekter av vaksinefeltet.

2. Aktivitetsrapport og resultater

Seks søknader om posisjoneringsmidler ble mottatt og behandlet i juni, 2001. Noe av midlene ble bevilget til et norsk nettverksknutepunkt med en totalramme på inntil 1,3 mill kr. Restbeløpet på ca 3,7 mill kr (2001-2002) er bevilget til "posisjoneringsmidler" for at noen norske miljøer kan knytte seg opp mot større internasjonale forskningsmiljøer som er relevant for GAVI-forskningen. Hovedkriteriet for å være aktuell for tildeling av posisjoneringsmidler var at egen forskningsaktivitet må være på et godt nasjonalt nivå med godt potensiale for større internasjonalt samarbeid.

Det er inngått en avtale med Senter for internasjonal helse (SIH) ved Universitetet i Bergen, i samarbeid med Statens Institutt for Folkehelse (Folkehelsa), om å opprette et nettverksknutepunkt for GAVI-initiert og GAVI-relatert forskning. Disse to har også fått posisjoneringsmidler, i tillegg til Bionor Immuno og Medisinsk Fakultet ved Institutt for indremedisin ved UiB.

Nettverksknutepunktet har i løpet av 2001 kommet godt i gang med arbeidet. Det skal i løpet av 2001-2002:

- bringe frem kunnskap om GAVI og GAVI-relatert forskningsvirksomhet, og formidle denne til alle norske forskningsmiljøer som er interesserte i GAVI-oppfølgingen
- kartlegge og vurdere norske forskningsmiljøers evne (kompetanse og internasjonale nettverk) til å bidra til GAVI-forskning

- aktivt stimulere til samarbeid mellom utvalgte norske forskningsmiljøer og internasjonale nettverk med sikte på at norske forskere blir aktive deltakere i GAVI-initiert og GAVI-relatert forskning
- bidra med informasjon til forvaltningen, bl.a. Utenriksdepartementet og SHD, og følge opp eventuell norsk deltakelse i GAVI-initiert og GAVI-relatert forskning med etablering av fysiske og elektroniske møteplasser for forskerne, forvaltning og eventuelt andre

Nettverksknutepunktet har utviklet utkast til en hjemmeside og har gjort tilgjengelig en database for europeiske forskningsprosjekter som er relatert til vaksiner. Arbeidet vil videre inkludere utarbeiding av en brosjyre om GAVI og kartlegging av GAVI-relevant forskningsvirksomhet i Norge og årlige seminarer for forskere og forvaltning.

De øvrige prosjektene har kommet i gang etter tildelingen i og er blitt bedt om en ekstraordinær rapportering ved utgangen av januar 2002 .

3. Virksomheten kommende år

Posisjoneringsmidler vil sees i et langsiktig perspektiv, også i forhold til de vaksineområder som vil prioriteres senere av GAVI. Dette er et stort forskningsområde som området foreslår styrket. Det er viktig også for norsk helsetjeneste at vi utvikler kompetanse om helseproblemer i utviklingsland. Det vil bli klart i løpet av 2002 hvordan satsingen skal følges opp, og om det eventuelt blir en større bevilgning til GAVI-initiativet og relatert forskning om globale helsespørsmål.

NUFU[6]- Rekruttering - Magne Lerheim-stipendet

1. Bakgrunn, mål og budsjett

Forskningsrådet inngikk i juli 1996 en avtale med Utenriksdepartementet om "støttetiltak innen norsk rekruttering tilknyttet samarbeidet mellom norske universiteter og universiteter i utviklingsland om kompetanseoppbygging i sør". Avtalens formål er å styrke grunnlaget for gjennomføringen av avtalen mellom Utenriksdepartementet og Universitetsrådet om kompetansebygging ved universiteter i sør (NUFU-avtalen).

Totalt ble det stilt 6 mill. kroner til disposisjon for slik støtte i perioden 1996-2000. *Utviklingsveier i Sør* overtok ansvaret for aktiviteten fra fagkomitéen for frie prosjekter.

2. Aktivitetsrapport og resultater

Programmet for NUFU-tilknyttet forskningssamarbeid med utviklingsland hadde sin første tildelingsrunde i 1996. Det har vært innvilget totalt åtte stipend. To doktorgradsprosjekter ble avsluttet i 2001, og to skulle etter planen ha vært avsluttet, men er forsinket og har utsatt avslutningsdato til 2002 (mai og desember). Resultater fra disse vil dermed først bli rapportert neste år. De resterende fire prosjektene er planlagt avsluttet i 2002.

En gjennomgang og vurdering av NUFU Stipendprogram ble gjort av NIFU (Norsk institutt for studier av forskning og utdanning) i 2000. Rapporten kom ut i NIFU Skriftserie nr. 2/2001. Forskningsrådet og Universitets- og høgskolerådet var enige om at rapporten belyste situasjonen og problemstillingene rundt NUFU programmet på en god måte som la grunnlag for vurderingen av en videreføring av programmet.

Noen resultater fra de avsluttede prosjektene:

G. Kvåle/ G. T. Bondevik, "A study of pregnant women in Nepal - with emphasis on anaemia in pregnancy" (Prosjektnr. 113830/730) - *AVSLUTTET*
Formålet med studien var å undersøke om for lav eller for høy blodprosent blant gravide i Nepal kunne føre til en øket risiko for uheldig svangerskapsutfall, slik som lav fødselsvekt og for tidlig fødsel. 1400 kvinner ble undersøkt under første svangerskapskontroll ved Patan Hospital i Kathmandu i perioden 1994-95. Det ble funnet at en alvorlig grad av lav blodprosent hos de gravide kvinnene i Nepal førte til en klart økt risiko for lav fødselsvekt og for tidlig fødsel. Blant gravide med alvorlig grad av lav blodprosent i den første delen av svangerskapet, ble det i tillegg funnet en økt risiko for å føde barn med dårlig allmenntilstand. Dessuten var det en økt risiko for forløsninger ved keisersnitt, tang eller vakum. Kvinner med lav alder, høyde eller vekt hadde en klart økt risiko for å få barn med lav fødselsvekt. Det kan konkluderes med at alvorlig grad av lav blodprosent hos gravide, særlig i første del av svangerskapet, medfører økt risiko for uheldige svangerskapsutfall. Bedring av ernæringen blant unge nepalesiske kvinner kan ha en positiv effekt på disse forholdene.

Blant de nepalesiske gravide hadde nesten halvparten hadde lave nivåer av vitamin B12, mens under en tidel hadde lave nivåer av vitaminet folat. Det finnes ulike blodprøver som kan avsløre mangel på disse vitaminene. Forhøyede verdier av homocystein og methylmalonsyre har vært regnet som særlig gode indikatorer på blant annet vitamin B12 og folat mangel. Dette er analyser som hittil har vært utført i svært begrenset grad i Nepal. Blant 328 nepalesiske gravide ble det funnet forhøyede verdier av homocystein og methylmalonsyre hos omtrent to-tredjedeler. Det konkluderes med at forekomsten av vitamin B12 mangel blant nepalesiske gravide er betydelig sammenholdt med analyser av vitamin B12 og folat, mens forekomsten av folatmangel er relativt beskjeden. Dette er interessante funn, særlig

[6] Nasjonalt program for universitetssamarbeid om utviklingsforskning

siden en i dag anbefaler høydose folattilskudd (i tillegg til jern) til alle nepalesiske gravide. Ut fra funnene må en vurdere om tilskudd til gravide også bør inkludere vitamin B12.

Detaljer omkring forekomst, årsaker og sesongvariasjon av lav blodprosent blant nepalesiske gravide har vært lite kjent. Det samme gjelder kunnskap omkring mangel på vitamin B12 og folat. Prosjektets nyhetsverdi ansees som høy, siden resultatene kan være med på å danne basis for hvordan en skal forbedre arbeidet med forebygging og behandling av lav blodprosent og ernæringsmangler blant gravide i Nepal.

G. Kvåle/ K.M. Moland " Filling the gap: midwives on the margin. Community participation in health care in Kilimanjaro, Tanzania" (Prosjektnr. 114042/730) - *AVSLUTTET*
Studien tar opp ideologi, kunnskap og praksis i fødselsomsorgen i Kilimanjaro. Bakgrunnen for studien er krisen in helsesektoren i Tanzania. Krisen sees både som en økonomisk krise og som en omsorgskrise. Målsettingen var å undersøke hvordan krisen slår ut på fødselsomsorgen og å studere lokale initiativ som vokser frem i tilknytning til krisen. Studien tar opp endringer i fødselsomsorgen generelt, og undersøker politiske, sosiale og kulturelle betingelser for fremveksten av et nytt fødesystem. Det nye fødesystemet utvikles som et funksjonelt kompromiss mellom den sedvanlige slektsbaserte hjemmeomsorgen og den profesjonelle sykehusbaserte omsorgen. Studien viser hvordan omsorgskrisen er generert av endringer i familierelasjoner og ideologi og en økende tillit til ekspertkunnskap og samtidig et stadig mer økonomisk lagdelt system der de fattige i mindre grad benytter den profesjonelle helsetjenesten. Tomrommet som oppstår i denne endringsprosessen representerer en potensiell nisje for etablering av praksis som "lekjordmor". Politisk-administrative reformer som legger opp til mindre statlig styring og større grad av privat initiativ og folkelig deltagelse tilrettelegger for en slik tilpasning. Studien viser hvordan "lekjordmora" bygger opp sin praksis og etablerer autoritativ kunnskap over fødselen i spenningsfeltet mellom ideologi om fellesskap, solidaritet og frivillig arbeid på den ene siden, og individuell økonomisk strategi på den andre.

I samarbeid med Kilimanjaro Christian Medical Centre og Mawenzi Regional Hospital er det startet opp opplæringsprogrammer for landsbyjordmødre i Kilimanjaro. Prosjektet som er en direkte oppfølging av feltarbeidet i 1997-98 ble startet opp i januar 1999 og er finansiert av FOKUS/NORAD. Til nå har 100 landsbyjordmødre fått opplæring etter mal fra Ministry of Health i Tanzania. Prosjektets mål er å styrke samarbeidet mellom såkalte tradisjonelle praktikere og den offentlige helsetjenesten, å styrke kvaliteten på jordmortjenester utenfor sykehus og å styrke landsbyjordmødrenes stilling i lokalsamfunnet.

Forskningsprosjektet har også resultert i et omfattende samarbeid med den lokale organisasjonen KIWAKKUKI; Kvinner mot AIDS i Kilimanjaro. Samarbeidet inkluderer økonomisk støtte til drift (gjennom FOKUS/NORAD) samt faglig samarbeid gjennom Kvinnefronten, gjennom Høyskolen i Bergen og gjennom forskernettverket.

3. Virksomheten kommende år

Forskningsrådet har inngått en avtale med Utenriksdepartementet om videreføring av den tidligere støtten til norsk rekruttering tilknyttet NUFU-programmet. Avtalen er 5-årig (2001-2005) og har en total ramme på 13 millioner kroner. Administrasjonen av programmet er lagt til *"Globalisering og marginalisering. Fler og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør"* under Området for miljø og utvikling i Forskningsrådet. For å sikre koordineringen til NUFU-programmet, holdes det god kontakt med Universitets- og høgskolerådet/NUFUs styre i administrasjonen av programmet.

Det nye stipendiet kalles "Magne Lerheim-stipendiet", som en anerkjennelse av Lerheims arbeid, både i forhold til hans store innsats når det gjelder Universitetet i Bergens orientering mot Sør og som drivkraften bak opprettelsen av NUFU-samarbeidet.

I samråd med Universitets- og høgskolerådet/styret for NUFU-programmet ble det besluttet å koordinere utlysningen av midlene og invitasjonen til forskningsmiljøene med tildelinger under den nye NUFU-avtalen. I henhold til dette ble det sendt invitasjon til de forsknings-miljøene/prosjektene som fikk gjennomslag i høstens søknadsbehandling. Til hjelp under søknadsbehandlingen i Forskningsrådet uttaler NUFU seg om søknadenes relevans i forhold til NUFUs strategi og institusjonell forankring. Med en effektiv behandling av søknadene vil tas det sikte på oppstart av Magne Lerheim-stipendiene i løpet av våren 2002, som også er realistisk oppstarttidspunkt for hovedprosjektet under NUFU-avtalen. I den første runden ble det åpnet for støtte til dr. gradsstipend, samt i *noen grad* til postdoc og hovedfag.

Tvungen Migrasjon, ressurskonflikt og utvikling

1. Bakgrunn, mål og budsjett

Formålet med programmet har vært å få et bedre, kunnskapsbasert beslutningsgrunnlag for norske myndigheter og norske internasjonale bistandsorganisasjoner i tilknytning til tvungen migrasjon og masseflukt. Programmet har også hatt som mål å bygge opp og vedlikeholde kompetanse i norske miljøer innen de aktuelle problemområdene. Programmets profil og satsingsområder har vært defininsjonsmessige, teoretiske og metodiske spørsmål, konflikters rolle, vidt definert, som utløser flukt og tvungen migrasjon, men også responsmekanismer som en konsekvens av dette.

Tvungen migrasjon-programmet startet i 1996 med kr 19 millioner i støtte fra Utenriksdepartementet og KUF over 5 år. Programmet har bevilget alle midlene og ble offisielt avsluttet i 2001. Nye tildelinger og oppfølgningen av aktivitetene har siden annen halvdel av 1999 vært innlemmet i forskningsprogrammet *Globalisering og marginalisering. Fler og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i Sør.*

2. Aktivitetsrapport og resultater

Programmet har finansiert ni doktorgrader og to postdoktorstipendiater. Alle prosjektene er planlagt avsluttet i løpet av første halvdel av 2002, foruten ett som fortsetter til 2003. En sluttrapport for programmet som helhet skal ferdigstilles våren 2003.

Eksempel på resultat oppnådd gjennom programmet:

K. A. Stølen, " Forced Migration and Social Reconstruction among Returned Refugees in Petén, Guatemala" (Prosjektnr. 118195/730) - AVSLUTTET

Prosjektet har vært en del av SUMs tverrfaglige forskningsprogram: "The Dynamics of Displacement in Situations of Conflict", som har fokusert på årsaker til og virkninger av tvungen migrasjon i Latin-Amerika (Peru og Guatemala) og Asia (Kina og Sri Lanka). Prosjektet har studert returnerte flyktninger som etter mange år i flyktningleire i Mexico nå er i ferd med å bygge et nytt samfunn i den tropiske regnskogen i Petén, nord i Guatemala. Basert på feltarbeid blant de returnerte flyktningene over en treårsperiode, belyser prosjektet hvordan mennesker på flukt skaper og sikrer sine levekår under nye og ukjente omstendigheter, hvordan identiteter blir skapt og omformulert, hvordan de skaper og gjenskaper sosiale strukturer institusjoner og organisasjonsformer når de møter nye og uforutsigbare situasjoner. Teoretisk har prosjektet tatt sikte på å øke forståelsen for sosiale endringsprosesser knyttet til vold og krig.

Generelt har prosjektet bidratt til økt kunnskap om årsaker og virkninger av tvungen migrasjon i Guatemala så vel som mer generelt. Mer spesifikt har prosjektet blant annet bidratt til:

- å avdekke kompleksiteten i hvordan mennesker reagerer på krig og vold, hvorfor noen forlater hjemlandet, andre blir flyktninger i eget land, mens andre igjen slutter seg til den ene eller andre av de kjempende parter;
- nye perspektiver på forholdet mellom sted og identitet. Det er vanlig å betrakte mennesker og kulturer som stedbundne. Studiene i Guatemala rokker ved slike oppfatninger, de viser at mennesker er svært tilpasningsdyktige når de gis muligheter til å bedre sin livssituasjon;
- nye perspektiver på vold og dens vesen og ikke minst på hvordan mennesker håndterer voldsopplevelser og lærer å leve med dem;

- å korrigere oppfatninger om flyktninger som passive ofre slik de gjerne fremstilles gjennom media og av enkelte hjelpeorganisasjoner. Prosjektet viser at eksiltilværelsen, de guatemalanske flyktningenes møte med Mexico og det internasjonale samfunn har gitt dem ny kunnskap, har styrket deres selvbilde og deres handlingskraft, noe som kommer tydelig fram i oppbyggingen av det nye samfunnet i Petén.

Dette er kunnskap som i tillegg til det vitenskapelige også kan være av betydning for organisasjoner som arbeider med flyktninger både i og utenfor Mellom-Amerika. Noen av resultatene er tilgjengelig i vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner, men mesteparten er ennå ikke blitt publisert.

Det bør også nevnes at prosjektet i Petén har vært del av et større NUFU-finansiert forsknings- og undervisningssamarbeid mellom UiO og San Carlos-universitetet i Guatemala City, hvor guatemalanske og norske forskere og studenter har belyst tvungen migrasjon og sosiale gjen-oppbygging blant repatrierte flyktninger og internflyktninger i ulike deler Guatemala. Prosjekt-ansvarlig har vært koordinator for dette samarbeidet fra norsk side. Så langt har seks guatemalanske og en norsk hovedfagsstudent avsluttet sine oppgaver og flere kommer. To guatemalanske og en norsk doktorgradsstudent er i ferd med å avslutte sin avhandlinger. Forskningen innen NUFU-programmet har særlig vært viktig i Guatemala. Den har klart bidratt til økt kunnskap om flyktningsituasjonen, samtidig som den bidratt til har lokal kompetansebygging på feltet.

Forskergruppa for tvungen migrasjon-spørsmål ved NTNU ble etablert i 1995 av ansatte og studenter ved Geografisk institutt. Gruppa fikk støtte fra Forskningsrådet til doktorgrads- og andre prosjekter i 1997 fra programmet "Tvungen migrasjon, ressurskonflikter og utvikling". Nå representer de det største forskningsmiljøet i Norge på intern flukt med to fast ansatte, stipendiater og hovedfagsstudenter.

Gruppa har gjennom en svært utadrettet virksomhet fokusert på brukerorienterte og akademiske seminarer og konferanser, informasjonsmøter med f.eks. NORAD, UD og Flyktningerådet, samt undervisning om tvungen migrasjon på alle nivå fra grunn- til hovedfag. Den har publisert i nasjonale og internasjonale tidsskrift, bøker og hovedfags-oppgaver.

De fleste prosjektene har studert internflyktninger (IDP) og mottakersamfunn i langvarige og komplekse kriser. Forskergruppa har jobbet mye med forståelsen av kategorien IDP. De dilemmaene som ligger i kategorien i forhold til å sikre mennesker på flukt i eget land beskyttelse og grunnleggende behov. Til tross for stadig økende aksept internasjonalt for FNs definisjon av IDP er det langt mindre enighet om hvilke årsaker til flukt som sikrer status som IDP. Resultatene av prosjektene viser at kategorien kan bidra til at en overser forskjeller som kjønn, etnisitet, alder, sosial status innad i gruppa. Samtidig bidrar kategorien til kunstige skiller mellom internflyktninger og andre sårbare grupper i humanitære kriser og konflikter. Andre faglige resultater inkludere blant annet:

Årsaker til flukt: Krig er ikke den eneste årsaken til intern flukt. Miljødegradering, sammenbrudd i økonomiske, sosiale og politiske systemer er viktige drivkrefter til at folk blir tvunget på flukt.

Integrering og segregering utelukker ikke nødvendigvis hverandre. I prosjektet som fokuserer på relasjonene mellom internflyktninger og lokalbefolkning på Sri Lanka bor de fleste IDPs i segregerte bosetninger, likevel er integreringsprosessene kommet ganske langt både i form av nettverk, arbeid og livsopphold.

Oppfatning av eierskap til steder: flyktninger og IDPs oppfattes ofte som løsrevet fra sitt sted og derfor som noen som har mistet sin identitet og er maktesløse. De betraktes som gjester og

frarøves tilgang til grunnleggende juridiske, politiske, sosiale og økonomiske rettigheter fordi de ikke har en naturlig tilhørighet til stedet hvor de oppholder seg.

Overlevelsesstrategier: De fleste internflyktninger mottar ikke assistanse fra nasjonale myndigheter eller NGOer. For å få mest mulig effektivitet og bærekraftighet i det internasjonale samfunn sine IDP prosjekter bør en derfor satse på tiltak som kan styrke og utvikle internflyktningenes egne overlevelsesstrategier og lokal utvikling.

En viktig teoretisk tilnærming for forskergruppa har vært aktørperspektivet. Spesielt har forskerne vært opptatt av hvordan ulike aktører i krisesituasjoner tar valg og utvikler overlevelsesstrategier innenfor rammen av krig, konflikt, fattigdom og miljøkatastrofer. I noen av studiene (Angola og Sri Lanka) samspill mellomflyktninger, mottakersamfunn, staten, nasjonale, internasjonale og multilaterale organisasjoner blitt studert. Forskningen viser at IDPs ofte trenger hjelp, men at internflyktninger og mottakersamfunn også er en viktig ressurs for utvikling.

3. Virksomheten kommende år

Forskergruppa ved geografisk institutt på NTNU har blitt valgt ut som nytt nettverksknutepunkt nasjonalt og internasjonalt for forskere med tema knyttet til intern flukt med støtte over tre år fra *Utviklingsveier i Sør.*

Childwatch

1. Bakgrunn, mål og budsjett

CWI er et internasjonalt forskernettverk med sekretariat i Norge tilknyttet Universitetet i Oslo. CWI fremmer forskning om barns rettigheter og oppfølging av barnekonvensjonen gjennom å knytte norske forskningsmiljøer opp til internasjonalt tverrfaglig forskningssamarbeid på dette området.

Nettverket har en bevilgning på kr 6,210.000 over tre år (2001-2003) fra Utenriksdepartementet som er kanalisert gjennom Området for miljø og utvikling i Forskningsrådet. CWI mottok kr 2 millioner i 2001 for drift av sekretariatet og aktiviteter knyttet til nettverket.

2. Aktivitetsrapport og resultater

"The Partnership Program" ble videreført fra 2000. Formålet med partnerskapsprogrammet er å stimulere til utveksling av erfaring gjennom å danne og opprettholde gode institusjoner for tverrfaglig barneforskning. I praksis betyr dette å koble institusjoner sammen i et forpliktende partnerskap, hvor det over en 2-3 års periode skal foregå jevnlig utveksling av forskergrupper. Med denne arbeidsformen forventer en resultater som institusjonell kapasitetsbygging, felles forskningsprosjekter, styrking av sårbare institusjoner og/eller styrking av regionale nettverk.

1. Samarbeidsavtalen mellom The Consortium on Children, Families and the Law, representert ved Insititute on Family and Neighbourhood Life (IFNL) ved Clemson Univerity i South Carolina og Centre for Family Envoironments (CFE) i Praha, Den Tsjekkiske Republikk, ble videreført i 2001. Senteret i Praha er formet som et konsortium av eksisterende mindre senter, og formaliseringen av dette er et resultat av samarbeidsavtalen. Denne nye institusjonen ble en av våre nøkkelinstitusjoner i 2001. Gjennom dette samarbeidet er også prosessen med å styrke det regionale nettverket av barneforskere og barneforskningsinstitusjoner i Sentral-Europa i gang. Samarbeidspartnerne har hatt gruppevis utveksling, og har på sitt siste møte i Praha også inkludert forskere fra Estland og Slovakia. En større konferanse er planlagt for 2002, hvor et titalls land og institusjoner forventes å delta.
2. I 2001 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom tre institusjoner i Latin-Amerika: CESPI, Brasil, CINDE, Colombia og CENDIF, Venezuela. Avtalen, inklusive planer og budsjett for 3 år, ble endelig godkjent i september 2001. Samarbeidspartnerne har allerede (i 2001) avholdt et møte i Colombia, hvor også andre institusjoner i regionen deltok i en konferanse.
3. Et tredje samarbeid som ble initiert i 2001, er mellom de norske institusjonene NOVA og NOSEB på den ene siden og sentrale aktører i barneforskningsmiljøet i Palestina på den andre. På grunn av de spesielle samarbeidsforholdene med mennesker i et land med store konflikter, sekretariatet vært sterkt involvert i utviklingen av samarbeidet. I løpet av 2001 har en norsk delegasjon vært på besøk i Palestina. En sterk gruppe forskere er identifisert, og prosessen med å danne et tverrfaglig institutt knyttet til AlQud's Universitetet er i gang.

Flere institusjoner vurderer lignende samarbeidsavtaler.

Den **regionale nettverksbyggingen** i Latin-Amerika vært sentral i 2001. I forbindelse med den nye latinamerikanske samarbeidsavtalen, er dette en prosess som har vært levende og vil fortsette videre. Det latinamerikanske nettverket er ytterligere styrket gjennom **prosjektet** ”Measuring and monitoring children’s well being beyond survival – Latin American sub-project”. Dette er en språklig og kulturelt tilrettelagt videreføring av et tidligere Childwatch prosjekt, ”Indicators of Children’s rights”. Prosjektet er ledet av Professor Ferran Casas, ved Universitetet i Girona, Spania og inkluderer institusjoner i Colombia, Venezuela, Brasil, Argentina, Chile, Mexico, El Salvador, Puerto Rico, Santo Domingo og Costa Rica.

Det regionale nettverket i Sentral-Europa er også, som tidligere nevnt, styrket gjennom arbeidet innenfor ”The Partnership Program”.

CWI har gått inn med støtte til en utvidelse av det afrikanske barneforskningsnettverket gjennom CODESRIA. Et av resultatene av denne støtten er etableringen av en bærekraftig gruppe/institusjon i Elfenbenskysten. Denne institusjonen ble nøkkelinstitusjon i CWI nettverket i 2001.

Childwatch har i 2001 også arbeidet aktivt i forhold til Midtøsten / Nord-Afrika / Golf området (Det arabiske nettverket).

Generelt har arbeidet med de regionale nettverkene har også beredt grunnen for aktiviteter og konsultasjoner som skal foregå i 2002.

Det er også **utarbeidet planer for regional ekspansjon og nettverksbygging** i de andre CWI regionene, Øst-Europa, tidligere Sovjetstater, Stillehavsregionen, Vest-Europa, Nord-Amerika og Sørøst-Asia.

Prosjektet ”Children and the Media” som ble startet i 2000 har involvert flere CWI nøkkelinstitusjoner (KI) i Spania, India, Sør-Afrika, Brasil og Norge. De fleste partnere har nå samlet inn lokale data og er i gang med analyseprosesser. De lokale koordinatorene holder kontakten med hverandre jevnlig for å utveksle erfaringer og sammenligne resultater. Prosjektet har vist gode resultater og har også søkt om videre finansiering og utvidelse til andre europeiske nasjoner gjennom EU.

Publikasjoner i forbindelse med CWI-UNESCO symposiet ”Children’s participation in community settings” har nå kommet ut. CWI-prosjektet ”Growing up in Cities” som var knyttet til dette symposiet er derfor formelt avsluttet fra Childwatch sin side. Publikasjonene fra prosjektet ”The impact of global political and economic transformation on the every day lives of children” var også under endelig redigering mot slutten av 2001. Boken forventes å foreligge fra forlegger og trykkeri på nyåret 2002.

Prosjektet ”Use of child research in international organizations” viste seg å være vanskelig å gjennomføre på verdensomspennende basis. Prosjektet er derfor delt opp i regionale grupper, hvor Amerika (Sør- og Nord) allerede er i gang med arbeidet med planlegging og datainnsamling for de amerikanske verdensdelene.

Samtidig som noen prosjekter avsluttes, utarbeider CWI løpende planer for nye prosjekter som våre KI kan involvere seg i.

En ny arbeidsform som ble utviklet i 2001, er det som i CWI kalles ”**Consultant Visits**”. I utgangspunktet er dette utarbeidet som et alternativ for å erstatte funksjonene i den ”Senior Fellow” posisjonen som ble vedtatt i 1999, men som viste seg vanskelig å fylle. Disse besøkene foretas enten på oppfordring eller ønske fra nøkkelinstitusjonene, eller på forespørsel fra CWI, som ledd i regionale nettverksinitiativ. Målet med denne arbeidsformen er å styrke og bygge kapasiteten for barneforskning i nettverket. Konsulentene velges etter behov, men består i hovedsak av seniorer i nettverket som er villige til å ta på seg et slikt arbeid på CWIs vegne. Et besøk skal mellom annet inneholde et element av evaluering, og en konsulent skal kunne være en ressurs for en institusjons utvikling og tilrettlegge for internasjonalt samarbeid. I 2001 har arbeidet med denne nye arbeidsformen bestått i å utferdige modeller og planer for disse besøkene. De første konsulentoppdragene er allerede berammet til å starte i februar 2002.

Fullstendig årsrapport og regnskap for 2001 vil foreligge innen 27. mars

3. Virksomheten kommende år

CWI skal fortsette arbeidet med å stimulere til samarbeid mellom forskere og praktikere, med vekt på å styrke institusjoner i Sør. I dette arbeidet vil nettverket legge vekt på styrking av kompetanse innen barneforskning i Sør, med spesielt fokus på land som mangler nødvendig forskningskompetanse om barn og unge. Her er Afrika et viktig satsningsområde. Formidling av forskningsresultater kommer til å stå sentralt i arbeidet og CWI vil bidra til en aktiv informasjonsutveksling gjennom å stille kompetanse i utviklingsrelatert forskning knyttet til barn og unge til rådighet for norske bistandsinstitusjoner og organisasjoner. Det planlegges også å holde en konferanse i samarbeid med Forskningsrådet.